

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A javítóintézeti nevelés, avagy a nevelő célzat érvényesülése a fiatalkorúak
büntetőjogában**

Szerző: Dr. Gubás Péter Bertalanné Dr. Kelemen Judit

Miskolc

2017. október 3.

„Az a mód, ahogyan egy társadalom saját fiataljait kezeli, azokat, akik életkörülményeik áldozataivá váltak, vagy valamilyen módon megszegték a törvényt, tükörképet állít a társadalom kultúrája és értékrendje elé, és rávilágít a társadalom gyermekekről és fiatalokról alkotott nézetére, különös tekintettel a nevelés és a szocializálódás problematikájára.”

/Dr. Cenczer Orsolya/

I. Bevezetés

I. 1. Bevezető gondolatok

A fiatalok képezik társadalmunk, sőt, mondhatjuk, hogy minden társadalom alapját. Az ő személyiségük az, amely még - nagyobb eséllyel, mint a felnőtteké - alakítható, formálható, a helyes útra terelhető, amennyiben pedig onnan már egyszer „letért”, visszaterelhető.

A javítóintézeti nevelés egy olyan speciális intézmény a fiatalok büntetőjogában, mely a fentiek megvalósítására kiválóan alkalmas, hiszen az állam büntetőhatalmának érvényesítése mellett olyan pedagógiai elemeket is magában foglal, mellyel nem csak, hogy a generális, de a megfelelő mértékű speciális prevenció is sokkal nagyobb eséllyel érhető el.

Azért is „üdvözölt” jogintézmény, mert a nemzetközi és az Európai Unió normák által elvárt „más elbánás” elve tökéletesen érvényesül benne, hiszen figyelembe veszi a kiforratlan személyiség meglétét, és ennek alakítását, szocializációját helyezi előtérbe.

A nevelési célzat természetesen nem csak a fiatalok, hanem a felnőttkorú elkövetőknél is fontos, azonban mind a hatályos, mind pedig a jogfejlődés során korábban megalkotott jogszabályok - mint

ahogyan azokat majd a későbbiekben elemezni fogom - nagyobb reményt fűztek a fiatalok, fiatal felnőtt elkövetőkhöz, tehát a nevelés esetükben nagyobb eséllyel vált eredményessé, mint ahogyan azt a gyakorlat is igazolta (ezen tényre a dolgozat egy későbbi fejezetében ki fogok még térni).

1. 2. A témaválasztás indokai

Jelen szakjogászképzésre történő jelentkezésemet nagyrészt az indokolta, hogy a jövőben büntető bírói álláshelyre szeretnék pályázni. Mivel pedig ebben a szakmában a fiatalok vádlott elkerülhetetlen, és egy adott bírói tanács referációjának elég jelentős részét kiteszi, ezért úgy véltem, hasznomra válhat mindaz a tudás, melyet itt elsajátíthatok.

A képzés keretén belül a leginkább azok a tárgyak keltették fel érdeklődésemet, melyek útmutatást adtak a fiatalok helyes irányba terelése, reszocializációja, nevelése kapcsán. Nagy hatást gyakorolt rám Szarka Attila, az aszói javítóintézet korábbi igazgatójának előadása a javítóintézetek világáról, illetve Fliegauf Gergely börtönpszichológus meghatározó gondolatai is.

Úgy éreztem, hogy a nevelő célzat az, ami engem a leginkább érdekel, mert ebben látom egy esetleges bűnelkövető fiatalok esetén, számára a legnagyobb eséllyel, az inkriminált életből a kiutat. Fontos, hogy a büntetőjog velük szemben „emberarcú” legyen, melyet a nevelés, a pedagógia - akár szigorú eszközeivel is, de nagy arányban el lehet érni.

A dolgozat megírása során arra törekedtem tehát, hogy minél szélesebb körben átjárjam a nevelés, mint büntetőjogi eszköz témakörét.

II. Történeti áttekintés

II. 1. A Csemegi kódex

Már az 1878. évi V. törvénycikk, azaz a Csemegi kódex megfogalmazta a javítóintézeti nevelés „elődjét”. A 27. §-a szerint: „A pénzbüntetések, elbocsátott szegény foglyok segélyezésére és ifju foglyok számára (42. §) rendelt javító intézetek felállítására, és fentartására fordítandók. A befolyt pénznek e célokra való fordításáról az igazságügyminister intézkedik.” Ehhez kapcsolódóan a 42. § kimondja, hogy „Fogházra ítélt, de éltük huszadik évét tul nem haladott egyénekre nézve, javítások céljából, a bíróság ítéletileg elrendelheti, hogy hat hónapnál tovább nem terjedő büntetésüket, vagy ha az tovább terjedne, annak egy részét, - mely azonban hat hónapot tul nem haladhat, - magán-elzárásban állják ki. A bíróság az ítéletben azt is kimondhatja, hogy az ily ifju egyének magánelzárás helyett javítóintézetbe szállittassanak, sőt azt, - ha az ítéletben ki nem mondatott, de a javítás tekintetéből célszerűnek mutatkoznék, a felügyelő bizottság ajánlatára, az igazságügyi minister elrendelheti.”

II. 2. Az 1951. évi 34. törvényerejű rendelet

A fiatalokúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. törvényerejű rendelet 1952. január hónap 1. napjától hatályos 3. § (1) bekezdés a) pontjában kimondja, hogy a bíróság, ha az eset körülményeit mérlegelve a fiatalokú nevelése érdekében célszerűnek látja, az elkövetett bűncselekményre megállapított szabadságvesztésbüntetés, illetőleg pénzbüntetés helyett a fiatalokúval szemben javítónevelést rendel vagy őt gyógypedagógiai intézetbe utalja. A 4. § (1) bekezdése szerint: javítónevelést akkor kell elrendelni, ha a fiatalokú nevelése és fejlődése addigi környezetében nem biztosítható és ezért helyes irányban való fejlődése érdekében intézeti nevelése szükséges. A (2) bekezdés szerint a bíróság a fiatalokúval szemben elrendelt javítónevelés tartamát nem határozza meg; annak legrövidebb tartama egy év. A javítónevelést erre a célra rendelt intézetben kell végrehajtani. A (3) bekezdés értelmében azt, aki már legalább egy évet

javítónevelésben töltött és ez alatt megjavulásának jelét adta, az intézeti tanács egy évi időtartamra az intézetből időlegesen elbocsátja. Ha az egy év alatt a fiatalokú kifogástalan magatartást tanúsított, annak elteltével az elbocsátás véglegessé válik, ellenkező esetben az intézeti tanács határozata alapján a javítónevelést folytatni kell. A (4) bekezdés értelmében: olyan személlyel szemben, aki huszadik életévét betöltötte, javítónevelést kimondani vagy azt fogatosítani nem lehet; ha olyan személy, akivel szemben korábban javítónevelést mondottak ki, huszadik életévét betölti, a bíróság ítéletének a javítónevelésre vonatkozó rendelkezését hatályon kívül helyezi és helyette megfelelő új határozatot hoz.

II. 3. Az 1961. évi V. törvény

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény megkülönböztetett ügynevezett nevelő intézkedéseket, melyeket a 88. §-ban fel is sorolt: bírói megrovás, „próbarabocsátás”, javítóintézeti nevelés. A törvény 91. §-ának (1)-(4) bekezdései értelmében: Javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendel el, ha a fiatalokú eredményes nevelése csak intézeti elhelyezéssel biztosítható. A javítóintézeti nevelés tartamát a bíróság nem határozza meg; annak legrövidebb tartama egy év. Azt, aki már legalább egy évet javítóintézetben töltött, és ez alatt megjavulásának jelét adta, az intézeti tanács egy évre az intézetből elbocsáthatja. Ha az egy év alatt a fiatalokú kifogástalan magatartást tanúsított, annak elteltével az elbocsátás véglegessé válik, ellenkező esetben a bíróság a javítóintézeti nevelés folytatását rendeli el. Azt a fiatalokút, aki tizennyolcadik életévét a javítóintézetben töltötte be, a javítóintézetből el kell bocsátani. A bíróság akként is rendelkezhetik, hogy az ilyen személy - annak az oktatási évnél a végéig, amelyben tizennyolcadik életévét betöltötte - tanulmányait továbbra is az intézetben folytathassa.

II. 4. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a régi Btk.) a javítóintézeti nevelésről az alábbiakban rendelkezett: a 118. § (1) bekezdése kimondta, hogy javítóintézeti nevelést a bíróság

akkor rendel el, ha a fiatalok eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. A (2) bekezdés értelmében a javítóintézeti nevelés tartamát a bíróság nem határozza meg; legrövidebb tartama egy év. A (3) bekezdés szerint azt, aki legalább egy évet javítóintézetben töltött, és a javulás útjára tért, az intézeti tanács javaslatára a bíróság egy évre elbocsáthatja az intézetből. Ha az elbocsátott egy év alatt kifogástalan magatartást tanúsít, elbocsátása véglegessé válik; ellenkező esetben a bíróság a javítóintézeti nevelés folytatását rendeli el. Végül a (4) bekezdés szerint azt, aki tizenkilencedik életévét betöltötte, a javítóintézetből el kell bocsátani. A bíróság a tanulmányok folytatása végett elrendelheti, hogy a javítóintézeti nevelés annak az oktatási évnél a végéig tartson, amelyben az elkövető tizenkilencedik életévét betölti.

II. 5. A jogfejlődés elemzése

Jól látható tehát a jogtörténeti fejlődésből, hogy már Csemegi Károly felismerte azt, hogy a fiatalokkal szemben alkalmazott büntetőjogi szankciók közé szükséges beilleszteni egy, a nevelést is magában foglaló és azt előtérbe helyező jogkövetkezményt, melyet olyannyira fontosnak tartott, hogy még a pénzbüntetéseket is részben a javítóintézetek fenntartására rendelte fordítani.

Az 1951. évi 34. törvényerejű rendelet egy sajátos norma, mivel a fiatalokra vonatkozó büntető anyagi- és eljárásjogi szabályozást is magában foglalta. A nemzetközi és Európai Unió normák által a „más elbánás” elvébe tartozó, önálló, kizárólag a fiatalok büntetőjogával foglalkozó törvény kivánalmait az akkori jogalkalmazási gyakorlatnak megfelelően rendezte. Sok büntetőjogásznak a törekvéseibe ez ma is beletartozik. Érdekes, hogy említi, illetve lehetővé teszi a gyógypedagógiai intézetbe utalást is, melyet egyetlen másik norma sem alkalmaz (azóta sem). Fontos az elemzés során azt is megemlítenem, hogy már ez a tvr. is elsőként említi a jogintézmény céljaként az eredményes nevelést.

Az 1961. évi V. törvény - számomra - érdekes szabályozást tartalmazott: javítóintézeti nevelést a bíróság ugyanis akkor rendelhetett el ezen Btk. értelmében, ha a fiatalok eredményes nevelése *csak*

intézeti elhelyezéssel volt biztosítható. Ezen megfogalmazás így az ítélkező bíróra nyomatékosabb indokolási kötelezettséget rótt: hiszen alaposan alá kellett azt támasztania, hogy miért a javítóintézeti nevelés az *egyetlen* alkalmas szankció az adott fiatalkorú vádlott számára. Az 1961-es Btk. szerint a javítóintézeti nevelés tartamát nem határozhatta meg az ítélkező bíró: gyakorlatilag így az intézet igazgatójának, vagy a kijelölt nevelőnek a hatáskörébe utalta annak eldöntését, hogy a fiatalkorú - a meghatározott egy éves minimum időtartamot esetlegesen meghaladóan - mennyi időt töltsön ott el.

Az 1978. évi IV. törvény, azaz a régi Btk. megtartotta az 1961-es Btk. szemléletét, mely szerint a nevelőre, illetve az intézeti tanácsra bízta annak eldöntését, - szintén a minimális időtartam meghatározása mellett - hogy mennyi időt töltsön el a fiatalkorú az intézetben.

III. A hatályos szabályozás

III. 1. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) a 120-122. §-aiban rendelkezik a javítóintézeti nevelésről. A 120. § (1) bekezdése kimondja, hogy javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendel el, ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. Javítóintézeti nevelés nem rendelhető el azzal szemben, aki az ítélet meghozatalakor huszadik életévét betöltötte. A (2) bekezdés szerint a javítóintézeti nevelés tartama egy évtől négy évig terjedhet. A 121. § (1) bekezdése értelmében: javítóintézeti nevelés elrendelése esetén a bíróság megállapítja, hogy a fiatalkorú a javítóintézeti nevelés felének letöltése után ideiglenesen elbocsátható az intézetből, ha

- a) legalább egy évet eltöltött az intézetben, és
- b) alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető. A (2) bekezdése szerint az ideiglenes elbocsátás tartama azonos a javítóintézeti nevelés hátralevő részével, de legalább egy év. A (3) bekezdés értelmében: a bíróság az ideiglenes elbocsátást megszünteti, ha a fiatalkorút az ideiglenes elbocsátás alatt - a 122. §-ban meghatározott esetet kivéve - szabadságvesztésre ítélik, vagy vele szemben javítóintézeti nevelést rendelnek el. Ha a bíróság a

fiatalkorúval szemben más büntetést szab ki, vagy más intézkedést alkalmaz, a bíróság az ideiglenes elbocsátást megszüntetheti. A (4) bekezdés kimondja, hogy az ideiglenes elbocsátás megszüntetése esetén az ideiglenes elbocsátáson töltött idő a javítóintézeti nevelésbe nem számítható be. Végül a 122. § kifejti, hogy ha a fiatalkorút a javítóintézeti nevelésre ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a szabadságvesztés büntetést kell végrehajtani. Ebben az esetben a javítóintézeti nevelés hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni úgy, hogy kétnapi javítóintézeti nevelés helyébe egynapi szabadságvesztés lép.

A 124. §-ban, az „Egységes intézkedés” keretében kimondja, hogy: (1) Ha a bíróság a fiatalkorúval szemben több olyan javítóintézeti nevelést rendelt el, amelyeket az egységes intézkedés elrendelésekor még nem hajtottak végre, vagy amelyeket folyamatosan hajtanak végre, a bíróság a fiatalkorúval szemben egységes intézkedésként javítóintézeti nevelést rendel el. A (2) bekezdés értelmében az egységes intézkedésként elrendelt javítóintézeti nevelés tartamát úgy kell megállapítani, hogy az ne legyen rövidebb a leghosszabb tartamú javítóintézeti nevelésnél, de ne haladja meg az elrendelt javítóintézeti nevelések együttes tartamát, illetve a négy évet.

III. 2. A jogalkotó gondolatai

A javítóintézeti nevelés az egyetlen olyan intézkedés, amely csak fiatalkorú elkövetőkkel szemben alkalmazható. Javítóintézeti nevelés elrendelésére bármilyen bűncselekmény elkövetése esetén sor kerülhet, ha a fiatalkorú nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. *Jól látszik tehát a Btk. indokolásából is, hogy a jogalkotó a nevelő célt az érdekesen megfogalmazott állami büntetőhatalom érvényesítésével szemben.* A bíróság az ítéletében a javítóintézeti nevelés tartamát a szabadságvesztés büntetéshez hasonlóan években és hónapokban állapítja meg. Tekintettel arra, hogy a javítóintézeti nevelés leghosszabb tartama négy év, illetve aki huszonegyedik életévét betöltötte, azt el kell bocsátani az intézetből, a törvény kimondja, hogy javítóintézeti nevelés nem rendelhető el azzal szemben, aki az ítélethozatalkor huszadik életévét már betöltötte. A javítóintézeti nevelés leghosszabb

tartamának felemelése a büntethetőségi korhatár szektorális leszállításával függ össze (a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét be nem töltött személyekkel szemben a javítóintézeti nevelés a legszigorúbb szankció). Ha alaposan feltehető, hogy a nevelő jellegű intézkedés célja a továbbiakban az intézeten kívül, pártfogó felügyelő irányításával is elérhető, akkor a javítóintézeti nevelésből való ideiglenes elbocsátásnak van helye. Az ideiglenes elbocsátás további feltétele azonban az, hogy a fiatalkorú a javítóintézeti nevelés fele részét, de legalább egy évet töltsön el az intézetben. Az ideiglenes elbocsátás minimális tartama egy év. A javítóintézeti nevelésből ideiglenesen elbocsátott fiatalkorú a 119. § alapján, kötelezően, pártfogó felügyelet alatt áll. Az ideiglenes elbocsátás megszüntetésének a törvény meghatározza mind a kötelező, mind a mérlegelésen alapuló eseteit. Kötelező az ideiglenes elbocsátás megszüntetése, ha a fiatalkorút az ideiglenes elbocsátás alatt - a javítóintézeti nevelésre ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott végrehajtandó szabadságvesztésen kívül - szabadságvesztésre ítélik, vagy javítóintézeti nevelését rendelik el. Mérlegelés alapján akkor van helye az ideiglenes elbocsátás megszüntetésének, ha a fiatalkorúval szemben a bíróság más büntetést szab ki vagy más intézkedést alkalmaz. Az ideiglenes elbocsátás megszüntethető akkor is, ha a fiatalkorú megszegi a pártfogó felügyelet magatartási szabályait. Ez a büntetés-végrehajtási bíró hatáskörébe tartozik. Az ideiglenes elbocsátás megszüntetése esetén az ideiglenes elbocsátáson töltött idő értelemszerűen nem számít be a javítóintézeti nevelésbe. Ha a fiatalkorú a javítóintézeti nevelésre ítélet után újabb bűncselekményt követ el, és emiatt a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a fiatalkorút indokoltnak tűnik elkülöníteni a javítóintézetben elhelyezett társaitól, ezért a törvény ebben az esetben a szabadságvesztés végrehajtását rendeli el. Ilyenkor a javítóintézeti nevelés helyébe is szabadságvesztés lép: az átváltoztatás során két napi javítóintézeti nevelésnek egy napi szabadságvesztés feleltethető meg.

III. 3. Saját gondolatok a hatályos Btk. szabályozásáról

A fenti jogalkotói indokolás igen részletes, ezért én csupán arra vállalkozok itt, hogy összehasonlítsam néhány mondatban az 1978. évi IV. törvénnyel, azaz a régi Btk.-val.

A leglényegesebb különbség, hogy a régi Btk. értelmében a javítóintézeti nevelés a fiatalkorú tizenkilencedik évéig tarthatott, hiszen a törvény szerint azt, aki ezen életkort betöltötte, el kellett bocsátani a javítóintézetből, illetve maximum annak az oktatási évnek a végéig tarthatott, amelyben a fiatalkorú a tizenkilencedik életévét betöltötte. Ezzel szemben a 2012. évi C. törvény, azaz az új Btk. akként rendelkezik, hogy javítóintézeti nevelés *el sem rendelhető* azzal szemben, aki az ítélet meghozatalakor a huszadik életévét betöltötte. Látszik tehát, hogy a huszadik évének betöltése előtt a fiatalkorú vádlott az új szabályok értelmében még ítéltető javítóintézeti nevelésre, tehát a tizenkilencedik éve után is bekerülhet oda.

Új vívmánya a hatályos Btk.-nak, hogy immáron konkrétan meghatározza, hogy a javítóintézeti nevelés tartama maximum négy évig terjedhet: tehát nem csak az alsó határt rögzíti. Ezt kétféleképpen is értelmezhetjük: egyrészt a jogbiztonság követelményét meríti ki, hiszen a fiatalkorú már az ítélet kihirdetésekor, illetve annak jogerőre emelkedésekor tisztában lehet azzal, hogy mennyi időt kell eltöltenie az intézetben, másrészt viszont lehet, hogy mégiscsak alkalmazhatóbb volt a régi szabályozás, mely szerint az intézeti tanács döntötte el, hogy mikor érte el a javítóintézeti nevelés a célját, tehát mikor bocsátható el onnan a fiatalkorú, hiszen a nevelők találkoznak minden nap a növendékekkel, ezért az ő véleményük a leginkább releváns.

Összességében viszont elmondható, hogy a többi szankciót is figyelembe véve, illetve azok rendszerét tekintve a szabályozása kellőképpen részletes, a gyakorló jogászok számára zökkenőmentesen alkalmazható.

IV. Nevelés, nem (csak) fogvatartás

„A javítóintézetek igazgatója és felügyelő személyzete sohase tévessze szem elől azt, hogy az intézet nem büntetés végrehajtásra rendelt hely. Az ifjak nem bűnhődés, hanem elhanyagolt vagy megromlott erkölcsök megjavítása és fejlesztése végett vannak felügyeletükre és őrizetükre bízva.”

A javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet fogalmazza meg a legáltalánosabb, azonban a legszabatosabb módon a javítóintézeti nevelés célját: „A javítóintézetben olyan kompenzáló és korrigáló nevelést kell a fiatalkorú számára biztosítani, amely egyidejűleg törekszik a fiatalkorú megelőző életútja hiányainak pótlására és a fiatalkorú bűnelkövetésének hátterében rejlő hibás viszonyulási rendszer kijavítására. A nevelés fontos eszköze a jutalmazás és a fegyelmi vétséget elkövető fiatalkorúra kiszabott büntetés.”

„A javítóintézetben gondoskodni kell arról, hogy a fiatalkorú hozzájusson ahhoz a terápiához, amely személyiségfejlődésének korrekciójához, személyiségzavara, beilleszkedési zavara enyhítéséhez, szenvedélybetegsége gyógyításához szükséges, valamint arról, hogy a fogyatékosággal élő fiatalkorú megfelelő gyógypedagógiai ellátásban részesüljön.”

A javítóintézeti nevelés alkalmazásánál három szempontot kell egyszerre figyelembe venni: először is a garanciális szabályok érvényesítését. Másodsor: fontos követelmény a fiatalkorúak jogainak biztosítása. Ez összhangban van a Nemzetközi Gyermejjogi Konvencióval, hiszen részletesen szabályozásra kerül a javítóintézeti neveltek ellátása és jogai (élelmezés, ruházat, személyiségfejlesztés stb.). Végül pedig, tekintettel kell lenni arra, a fiatalkorúak életkorából eredő jellegzetességeire, hogy pszicho-szociális szempontból „átmeneti” állapotban vannak: sem testi, sem szellemi, sem személyiségbeli fejlődésük nem befejezett még. Ezen harmadik momentumba hiánytalanul illeszkedik a javítóintézeti nevelés.

IV. 1. A nevelési tevékenység elsődlegessége

Ahogy az a bevezető gondolatokban is kifejtettem, illetve a jogtörténeti fejlődésből is kitűnik, a jogalkotó a fiatalkorúak felelősségre vonása során, ezen belül is a javítóintézeti nevelés szabályozása és kiszabása körében mindvégig a *nevelő célzatot* tartotta szem előtt. Annál is inkább, mivel a fiatalkorúak ellen abban az esetben, amikor a büntetés kiszabása során úgy ítéli meg a bíróság, hogy a javítóintézeti nevelés nem megfelelő szankció az eset összes körülményeit figyelembe véve, fiatalkorúak fogházára vagy fiatalkorúak börtönére ítéli a vádlottat.

Vannak azonban olyan jogesetek, - melyekből néhányat majd a későbbiekben is feldolgozok - amelyeknél a büntetés kiszabási körülmények, ezen belül is a fiatalkorú vádlott büntetlen előélete, a bűncselekmény tárgyi súlya, esetlegesen vétségi alakzata, a részletes, tényfeltáró, beismerő vallomás, a vádlott büntetőeljárásban történő maximális együttműködése, illetve az egyéb enyhítő körülmények azt indokolják, hogy a büntetőjogi szankciót kiszabó bíróság a javítóintézeti nevelést, tehát elsősorban a nevelő célzatot részesítse előnyben, mivel a büntetés célja így is elérhető. Nem is beszélve arról, hogy a javítóintézeti nevelés is magában foglalja a személyi szabadság korlátozását, ám sokkal enyhébb mértékben, mint a fogház vagy a börtön.

A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának terén kialakult törekvések, így tehát a javítóintézeti nevelés szabályozása során is, a fiatalkorúak társadalmi integrációját biztosító nevelési és szociális célokat igyekeznek a legfőképpen szolgálni, melynek során figyelmet fordítanak az életkori sajátosságaikra és a sérülékenységeikre is amellet, hogy a társadalom védelmét is érvényesítik a kiszabott büntetés során. Kiemelt érdekek számít tehát a nevelési cél szolgálata. Az általános büntetési cél a speciális és a generális prevenció, de a fiatalkorúak esetében a nevelési célnak is érvényesülnie kell az egész eljárás során, így a nyomozás során és a bírósági szakban is, a szankció kiválasztásában, a végrehajtásában, sőt, az utógondozás során is. Az előbbieket fényében kimondhatjuk, - mint ahogyan azt Szarka Attila kiváló előadásában is hallhattam jelen képzés keretében - hogy a javítóintézet egy úgynevezett „Janus-arcú” intézmény, mert ugyanúgy fontos szerepet játszik a tartalmát tekintve az állam büntetőhatalmának az érvényesítése, mint a fiatalkorú elítélt nevelése, reszocializációja.

IV. 2. Mi(k) állhat(nak) a háttérben?

Ha a fiatalkorú által elkövetett bűncselekmény háttérben kriminogén, őt veszélyeztető családi környezet áll, ahol a helyes irányba történő fejlődése és nevelése nem biztosított, akkor a bűncselekmény elkövetése miatti felelősségre vonása, valamint a megfelelő testi, erkölcsi, szellemi fejlődése érdekében indokolt a családjából való kiemelése: azaz a javítóintézeti nevelés alkalmazása.

Ezzel tulajdonképpen feloldódik az ellentét az állam büntetőigénye és a gyermek jogai között: hiszen felelősségre vonja, de egyben a felnőttektől eltérő garanciákat állapít meg. A javítóintézeti nevelés során a fiatalkorú elkövető szüleinek nevelési és a szülői felügyelethez fűződő joga szünetel, mert ezt a jogot - mint törvényes képviselőt - az adott intézet igazgatója gyakorolja.

Az elsődleges szocializációs színtér azonban mindig a család, melynek a fiatalkorúak bűnöző magatartásának kialakulásában - vagy ki nem alakulásában - nagyon fontos szerepe van. A családban sajátítja el a gyerek a különféle szocializációs mintákat és értékrendeket, amelyek a helyes életvezetéshez szükségesek. Ha a család nem működik megfelelően, könnyen felléphetnek szocializációs zavarok a gyermeknél, amely pedig könnyen vezethet bűnelkövetéshez, deviáns magatartáshoz.

Schwarzenberger Hanna a fenti gondolatot magában foglaló cikkében a család után a következő fontos szocializációs színtérnek az iskolát tekinti. Én azonban személy szerint ezzel nem értek egyet. A családból, az anya „szárnyai” alól történő legelső kikerülés az óvoda. Édesanyámon keresztül, aki 34 éve óvónő, megtanultam azt, hogy annak a gyereknek, akinek a családi háttere rendezett, az óvodai közeget is sokkal könnyebb megszoknia és a társas viselkedést egyszerűbb elsajátítania. Az óvoda éppen azért egy fontos lépcső a szocializáció során, mert az iskolára, az önálló életre is felkészíti a gyermeket, és sokuk itt találkozik először a normális társas élettel, sőt: nagyon sok gyerekről itt derül ki egy esetleges betegség: magatartás- vagy figyelemzavar, hiperaktivitás, figyelemhiányos zavar, melyekről - mint ahogy azt jelen képzés alkalmával is megtanulhattam pszichológiai témában tartott előadásokból - könnyen vezethet erőszakhoz, így később a büntetendő cselekmények elkövetéséhez. Ezért én revideálni kívánom a cikk írójának álláspontját: véleményem szerint tehát a második fontos szocializációs terep az óvoda.

A következő - harmadik - színtér tehát az iskola. Ha itt a fiatalkorú negatív tapasztalatokat szerez, és ezeket nem tudja az intézmény kezelni, akkor az a közösséggel szembeni negatív érzelmek kiváltásához, a közösségellenesség kialakulásához vezet. Ha sikertelenül próbálja meg az iskola a helyes

irányba terelni a fiatalt, ez frusztrációhoz vezet, ami később akár az iskolakerülést, vagy a csavargó életmódot is előidézheti, ami újfent a bűnöző életmód előszobája lehet.

A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában nagyon fontos a sorrendiség: a szankciók rendszerében elsődleges szerepet kap a szabadságelvonással nem járó jogkövetkezmény, és csak ezt követően alkalmazandóak a szabadságelvonással járó büntetések, intézkedések. Ez az úgynevezett „más elbánás” elvének tartalmi elemét képezi. A javítóintézeti nevelés általában akkor kerül alkalmazásra, amikor már az első bűncselekmény elkövetésekor is indokolt a fiatalkorú szabadságának elvonása, illetve, amikor a korábban elkövetett bűntények miatt alkalmazott, enyhébb súlyú jogkövetkezmények láthatóan nem vezettek eredményre.

IV. 3. A nevelés, és ami „mögötte” van

A javítóintézeti nevelés nagyon fontos szerepet tölt be a fiatalok bűnelkövetésének szankcionálásában, mivel a bűnmegelőző hatású büntetések és intézkedések mellett fő célja az, hogy megfelelő környezetet és nevelést, esetlegesen utógondozást nyújtson a kedvezőtlen szociodemográfiai háttérű fiataloknak, elősegítve ez által azt, hogy a társadalomba kellőképpen beilleszkedjenek. A magyarországi javítóintézetek tehát kettős szerepet töltenek be a hazai jogrendszerben, mivel egyrészt büntetőjogi joghátrányt biztosító intézmények szabadságvesztéssel járó személyi szankciók végrehajtása esetén, ugyanakkor a gyermekvédelmi rendszer részeként olyan létesítmények is egyben, melyeknek fő célja a javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalkorúak felügyelete, valamint a megfelelő kompenzáló és korrigáló nevelésének biztosítása.

Nagy előnye a javítóintézeti nevelésnek, hogy a benne dolgozók a nevelés, a fejlesztés, és különböző pedagógiai programok alkalmazása által segítik a fiatalkorúak társadalmi fejlődésében bekövetkezett zavart elhárítani, illetve annak korrekcióját elérni. Emellett fontos célkitűzés a hátrányok csökkentése, a beilleszkedési zavarok enyhítése, a pszichés állapot rendezése, az erkölcsi normák elfogadtatása. Mindezek mellett az intézetek alkalmazottai igyekeznek az alkohol-, és a kábítószer fogyasztás

veszélyeire felhívni a figyelmet, próbálják a fiatalkorúakat a közösségi életre nevelni, és biztosítani számukra a művelődést is.

Fliegauf Gergely így ír egy, a Belügyi Szemlében, 2014-ben megjelent cikkében, mely gondolatmenet valójában a börtönre vonatkozik elsősorban, azonban úgy vélem, a javítóintézetek falain belüli állapotokra is igaz: a fiatalkorú fogvatartottak rendkívül könnyen elsajátítják az intézmény nem hivatalos normáit, miközben még nem képesek olyan mértékben igazodni a hivatalos normákhoz, mint a felnőttkorúak. A hivatalos normák elsajátítása számukra egy tanulási folyamat eredménye, ami simulékonyságot, bölcsességet, kitartást és fegyelmet követel meg tőlük. Ez lehet akár képmutatás is, ami morális szempontból inkább negatív, szociálpszichológiai szempontból pedig egyfajta kényszer, amelynek engedelmeskednie kell. Ez egy igen bonyolult motivációs környezet, melyben a fiatalkorú fogvatartottak a rövid távú megerősítéseknek engedelmeskednek, azaz számukra sokkal fontosabb a társak elismerése, mint a hosszabb távú cél, azaz a hivatalos elvárásokhoz történő alkalmazkodás. Ebben a helyzetben tehát pszichológiai szempontból az a legfontosabb, hogy a fiatalkorú fogvatartottak a lehető legkevesebbet érintkezzenek a bűnözői mentalitással.

Fliegauf Gergely az előzőekben igen tömören, lényeglátóan és frappánsan megfogalmazza a fiatalkorú fogvatartottak, neveltek viselkedésének pszichológiai hátterét, miszerint számukra sokkal fontosabb az egymáshoz, a társak által már kialakított közeghez történő alkalmazkodás, mint a felnőttkorúaknak. Éppen ezért a javítóintézeti nevelés egy sokkal összetettebb, szervezettebb formát igényel és igényelt mindig is, mint a fogház vagy a börtön, vagy akár, mint a felnőttkorúak számára létrehozott fogvatartó intézmények és részlegek kialakítása. A nevelésnek az intézet falain belüli, és a távozás utáni, társadalmi életre is ki kell terjednie.

Olyan fiatalkorú bűnelkövetőknek a szükségleteit kell kielégítenie a javítóintézeti nevelésnek, akiket az adott bűncselekmény elkövetése után a büntető bíró jogerősen kiszabott szankció gyanánt javítóintézeti nevelésre ítélt, illetve, velük szemben az előzetes fogvatartást javítóintézetben rendelte el végrehajtani. A fiatalkorúakkal szemben úgy kell elfogadtatni a joghátránnyal járó szankciókat, hogy

közben együttműködjön a saját személyiségének a fejlesztésében, és próbáljon meg alkalmazkodni a normatartó és társadalmilag elfogadott együttélésre, ennek érdekében pedig fogadja el a javítóintézet komplex gondozó - nevelő - fejlesztő rendszerének közreműködését.

IV. 4. Kitekintés a múltba

A századelőn a *munkára nevelés* például az intézetek egy nagyon fontos feladatát tette ki, és teszi ki a mai napig is. Már a 19. század végén megtanították a nevelteket például az alábbi munkakörökre: asztalos, kőműves, könyvkötő, fafaragó, szabó, cipész, könyvnyomdász. Ezen iparágaknak a századelőn elsősorban az intézet falai között vették hasznát: a neveltek maguk készítették el ruhájukat, cipőjüket, bútoraikat.

Az *erkölcsi nevelésre* is figyelmet fordítottak, melyet szorosan összekapcsoltak a vallási, ideológiai neveléssel. Az 1900-as évektől kezdődően az úgynevezett „családfők” kiemelt figyelmet fordítottak a neveltek *vallási nevelésére*.

A javítóintézetekben a *pedagógiai munka*, a *pedagógiai nevelés* is kiemelt szerepet kapott az 1950-es évek óta. Számos munkaterv fennmaradt, melyekből kitűnik, hogy a nevelteket folyamatosan foglalkoztatták annak érdekében, hogy hozzászokjanak a helyes társadalmi életmódhoz, segítsék őket a munkában, valamint, hogy a jellemük helyes irányba fejlődjen.

A javítóintézetek nevelési programjában szerepelt a *testi nevelés* is. Ide tartoztak a kötelező testnevelés órák, és egyéb, a sporttal és a testmozgással kapcsolatos tevékenységek is.

Az *esztétikai nevelés* is helyet kapott a nevelési programban, melybe beleértendő volt a rendre és a tisztaságra való szoktatás, valamint szerepet kapott az ízlés fejlesztése is.

IV. 5. A nevelő célzat tartalma napjainkban

A modern kori zárt intézeti nevelés pedagógiai megközelítésében két személynek volt fontos szerepe: Volentics Annának és Ruzsonyi Péternek. Mindkét gondolkodó a szükségletek rendszeréből indult ki.

IV. 5. 1. Volentics Anna modellje

Volentics Anna a saját, úgynevezett reszocializációs modelljét az úgynevezett „szükségletorientált problémakezelő” modelltől alakította ki. Ő abból indult ki, hogy a zárt intézeti nevelésnek az alábbi szükségleteket kell figyelembe vennie: mentálhigiéné, szociális jellegű szükséglet, egészségügyi ellátás, nevelés-oktatás. Volentics szerint nem csak ezeknek a szükségleteknek a kielégítésére kell irányulnia a zárt intézeti nevelésnek, hanem a vonatkozó sérülések korrekciójára is.

Nézzük meg közelebbről a fenti szükségleteket: a javítóintézeti neveltek mentálhigiénés szükségleteinek kielégítése érdekében pszichopedagógiai, művészetterápiás, személyiségfejlesztő foglalkozásokat szerveznek az intézetekben. A szociális szükséglet kielégítésének a lényege az, hogy a fiatalok neveltire úgy kell tekinteni, mint a társadalom részére, akit vissza is kell oda helyezni intézeti távozás után. Emellett figyelmet kell fordítani a családi kapcsolatainak a rendezésére is. Az egészségügyi szükségletek tekintetében az mondható el, hogy a javítóintézetek az alapellátásra vannak berendezkedve, a speciális orvosi ellátáshoz való hozzájutáshoz azonban tudnak segítséget nyújtani. Ezen túlmenően a rendszeres testmozgás népszerűsítését is célul tűzik ki az intézetek, továbbá az élvezeti szerek fogyasztásának csökkentését is alapvető feladatuknak tekintik. A nevelés-oktatás talán a legfontosabb szükséglet, ezáltal egyben egy megvalósítandó feladat is az intézetek falain belül. Az alapfokú oktatás és szakképzés kiemelt szerepet kap, hiszen célként fogalmazzák meg az intézetek azt, hogy a fiatalokat a lehető legmagasabb iskolázottsági szintig, illetve akár egy szakma elsajátításáig el kell juttatniuk.

Az utóbbi célhoz tartozóan saját tapasztalataimat is szeretném itt megosztani, habár azok nem szorosan a javítóintézeti neveléssel voltak kapcsolatosak, de úgy gondolom, itt mégis említést érdemelnek. A Fiatakorúak ügyeinek szakjogásza posztgraduális képzés keretében volt alkalmam ellátogatni a Miskolci Gyermekváros falain belülre. Itt az igazgató asszony kérdésekre elmondta, hogy - a nevelő célzat hatására - bizony, vannak az intézet falain belül „sikerszorik”: létezik olyan gyermek, aki már a harmadik szakmáját tanulja, mellette pedig dolgozik az elsőként megszerzettben, illetve van olyan fiú, aki a Miskolci Egyetem hallgatója. Ezt követően teljesen véletlenül elment mellettünk egy, a húszas évei elején járó fiatalember, akinek kabátja ujjára egy miskolci egyetemi valétáló szalag volt rögzítve.

A másik fontos tapasztalatom szintén nagyon pozitív. A férjem által megismertem egy nagyon szerény és visszafogott felnőtt roma férfit, aki szintén a Miskolci Gyermekvárosban nevelkedett, mivel szülei lemondtak róla, méghozzá úgy, hogy nem is emlékszik már rájuk. Nevezzük őt Endrének. Endre többször járta meg a javítóintézetet lopás és garázdaság elkövetése miatt, de mivel a gyermekvárosban asztalos szakmát szerzett, majd ezt követően, mivel akkor éppen műtősségeket kerestek a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kórházba, elvégezte a műtős-ápoló szakot is. Ma Budapesten dolgozik az utóbbi szakmájában, elfogadható fizetésért, melyből fedezni tudja életvitelét, és eltartja a családját: feleségéről és öt hónapos kislányáról maga gondoskodik. Jogkövető, a társadalmi normákat maximálisan figyelembe vevő életet él.

IV. 5. 2. Ruzsonyi Péter modellje

Míg Volentics Anna elmélete inkább pszichológiai alapokon nyugszik, addig Ruzsonyi Péter koncepciójának mozgató rugója a nevelélmélet. Ruzsonyi a Bábosik István-féle személyiségértelmezésből indul ki. Szerinte a korrekciós nevelés során össze kell hangolni a kognitív és a szociális képességeket, és ezeket fejleszteni kell. Ruzsonyi szerint a kognitív-szociális kompetencia egy információfeldolgozáson alapuló, kognitív folyamat eredményeként létrejövő sajátosságcsoport, amelynek célja a személyes (önmaga stabilizálása) és szociális kompetencia (együttélés, a tágabb

közösséget, a társadalmat szolgáló viselkedés) megteremtése. Ezen fogalomból kiindulva a javítóintézeti nevelés feladatává lehet sorolni a konfliktuskezelést és a praktikus életismeretek elsajátítását is. Ruzsonyi Péter szerint további fontos részterületek még a következők is: a szokások kialakítása, példakép-eszménykép formálása, az egészséges életmód és a biztonság-elfogadás szükségleteinek kialakítása, a készségek fejlesztése, végül pedig az ismeretek bővítése. Ruzsonyi Péter nagy vívmánya abban rejlik, hogy a multikulturalizmus, azaz a személyiségközpontú pedagógia elemeit is beépíti a nevelési koncepciójába.

IV. 5. 3. Egyéb elméletek

Lawrence Kohlberg egy művében a morális fejlődés hat szakaszát különbözteti meg a fogvatartottak vonatkozásában: az első szakasz során az egyénre egyelőre csak a büntetés hat, és csak arra koncentrálnak, hogy elkerülje a nem kívánt magatartást. A második szakaszban csak akkor lehet elérni a fogvatartottnál valamit, ha azonnali jutalmat is kap érte. A harmadik szakaszban magáévá teszi a közvetlen környezetében uralkodó normákat, a negyedik szakaszt pedig már a maximális fegyelem jellemzi. Az utolsó két szakaszban alakulnak ki az önálló erkölcsi elvek.

Az 1980-as évektől már a javítóintézetekben is megjelentek az általános, a pedagógiában is alkalmazott elméletek: a gyermekjogok érvényesülése, a tervezés szabadsága, a módszertani megújulás, a terápiás légkör fontossága és a humanista szemléletmód. Innentől kezdve tulajdonképpen az egyén személyiségállapotából és szükségleteiből indulnak ki.

A javítóintézeti oktatás célját B. Aczél Anna az alábbiakban fogalmazza meg egy tanulmányában: 1: Felzárkóztatás, 2: Ismeretszerzés, 3: Tehetséggondozás, 4: Magasabb iskolai végzettség megszerzése, 5: Szocializációs célok, 6: A fiatal önértékelésének, önismeretének fejlesztése.

IV. 5. 4. „Különleges bánásmódok”, jó gyakorlatok

Dr. Hatvani Erzsébet és Dr. Hegedűs Judit egy 2015-ben készült tanulmányában kitűnően összefoglalták a hazai javítóintézetekben alkalmazott és alkalmazásra kerülő, úgynevezett „jó gyakorlatokat”.

IV. 5. 4. 1. A jó gyakorlat fogalma

Mielőtt - röviden - bemutatnám a Hatvani Erzsébet és Hegedűs Judit által rendszerbe szedett különleges nevelési módszereket, lássuk, mit értenek a szerzők „jó gyakorlat” alatt? Definíciójuk szerint egy olyan módszerről vagy tevékenységről van szó, amely „olyan újszerű, építőjellegű megközelítéseket, technikákat tartalmaz, amely bizonyíthatóan vagy már bizonyítottan hozzájárul az adott intézmény minőségi színvonalának emeléséhez és más intézmények számára is átvehető példaként szolgálhat.”

IV. 5. 4. 2. Élménypedagógia

A Rákospalotai Javítóintézetben alkalmazzák a jó gyakorlat ezen formáját, melynek keretén belül a „Mondd ki, hallgasd meg, érintsd meg, építsd fel, játszd el és valóban megjegyzed!” - elvét alkalmazzák. Ez azt jelenti, hogy a tanulási motiváció kapcsán kulcsfontosságúnak tartják az élményt. Ha ugyanis a tanulás érzelmileg és intellektuálisan élményt jelent a fiatalkorú számára, akkor a tapasztalatok szerint nő az ismeretek befogadásának intenzitása és mélysége is. Ezáltal a tanulás nem csak örömtelivé, de hatékonyabbá is válik. A pedagógia ezen formájának alkalmazása során a résztvevők mindig egy valószerű problémát oldanak meg közösen, amely kihívást jelent számukra, és megoldása csakis csoportos együttműködéssel kivitelezhető. Egy élménypedagógiai foglalkozáson az egyéni résztvevő önmaga marad, nem játszik szerepet és nem követ forgatókönyvet. A társakkal való együttműködés, az aktív részvétel, a játék, a kihívás az élmények egyik forrása. Az élménypedagógia éppen azt nyújtja a serdülőknek, amire ebben az életkorban a leginkább szükségük van: rendhagyó helyzeteket, szokatlan, izgalmas kihívásokat, és lehetőséget ad arra, hogy a rájuk jellemző ingerkeresés biztonságos és szervezett körülmények között valósuljon meg.

IV. 5. 4. 3. Állatassisztált terápia

Szintén a Rákospalotai Javítóintézet által alkalmazott, olyan terápiás- és fejlesztő módszereket jelent, melyekben a trénerek tudatosan építenek az ember-állat kötődés gyógyító hatásaira. Ezekben a módszerekben a terápiás állatok - leggyakrabban kutyák vagy lovak - aktív résztvevői a folyamatnak, sőt a terapeuta „munkatársaként” működnek a folyamat alakításában, motiválásában és visszajelzésében, a résztvevőkkel való interakciók minden szintjén. A terápiás állatok megtestesítik és viselkedésükben kifejezik azokat az alapvető attitűdöket, amelyek a jó terapeutát is jellemzik: az értékelésmentes, empatikus hozzáállást, a feltétel nélküli és pozitív elfogadást és a hitelességet. Ezeken a foglalkozásokon a fejlesztési- vagy terápiás folyamat a szakemberek által kitűzött rövid- és hosszútávú célok mentén halad, a résztvevők és a terápiás állatok aktív részvétele mellett

IV. 5. 4. 4. Képzőművészeti terápia

Az Aszódi Javítóintézet által alkalmazott képzőművészeti terápia a képi-kreatív folyamatra koncentrál, a növendék és a terapeuta kapcsolata ezen belül helyezkedik el. Itt a kommunikáció lényeges részét a kép hordozza. Egy kreatív tevékenységről van szó, mely feloldja a gátlásokat és öngyógyító folyamatot generál. Különösen abban az esetben jelent ez segítséget, amikor szavakkal nehezen tudják a fiatalok érzéseiket kifejezni és így a vizualitás vagy a zene megkönnyíti és előbbre viheti a terápia sikerét. Ez a módszer, valamint különféle fajtái nagyban hasonlítanak véleményem szerint a pszichológusok által alkalmazott képalkotó tesztekhez.

IV. 5. 4. 5. Zeneterápia

Szintén az Aszódi Javítóintézetben alkalmazzák, melynek során a képzett zeneterapeuta egy tervezett folyamatban használja a zenét vagy zenei elemeket (hang, ritmus, dallam, harmónia) annak érdekében, hogy elősegítse a kommunikációt, kapcsolatokat, tanulást, kifejezést, mobilizációt, szervezést,

szerveződést, valamint, hogy terápiás hatást gyakoroljon fizikai, emocionális, mentális, szociális, kognitív területeken. A zeneterápia célja az, hogy az egyén lehetőségeit feltérképezze és/vagy sérült funkcióit helyreállítsa, így tegye lehetővé azt, hogy a prevenció, rehabilitáció vagy kezelés következtében a személy minőségileg jobb életet élhessen. A gyakorlatban a zeneterápiás foglalkozások csoportosan, aktív módon történnek. Ennek keretében a csoport résztvevői különböző zenei instrumentumokkal, énekhanggal kommunikálnak, improvizálnak. A közben szerzett tapasztalatok, a valódi átélés esetén katartikus élmények, illetve a résztvevőktől függő megbeszélés adja a terápiás lehetőséget.

IV. 5. 4. 6. Filmterápia

Az Aszódi Javítóintézet ezen terápiájának lényege, hogy olyan filmeket választanak bemutatásra, melyek érthetőek az adott csoport részére, témájuk pedig megérintheti őket. Fontos, hogy olyan érzelmeket, indulatokat hordozzanak ezek a filmek, amelyek számukra megfoghatóak, így könnyebben asszociálhatnak a látványra.

IV. 5. 4. 7. Meseterápia

Ezt a fajta eljárást a Budapesti Javítóintézetben alkalmazzák, mégpedig akként, hogy az érzékszervek és az érzékelés fejlesztésével kapcsolódási pontokat keresnek különböző tevékenységformákkal, amely tevékenységek végzésével-segítségével vélhetően útmutatót kaphatnak a gyermekek saját életükben megjelenő elakadások kezeléséhez és a személyes életvezetésükben szükséges korrekciós eljárásokhoz. Ennek a terápiának az alkalmazásával jól fejleszthetőek az anyanyelvi kompetenciák, az értő olvasás képessége, valamint csökkennek a belső feszültségek és a szorongás.

IV. 5. 4. 8. Logikai és táblajáték foglalkozás

A Debreceni Javítóintézetben alkalmazott fenti foglalkozás fő célkitűzései között szerepel a fiatalkorúak értelmi képességének fejlesztése, a szabadidő igényes, tartalmas eltöltése, a társas élet és a szociabilitás erősítése, a rendszeres megmértetés, versenyzés és a hagyományápolás.

A táblajátékok alatt szűkebb értelemben valamilyen téglalap vagy négyzet, esetleg hatszög alakú, mezőkre, vagy pontokra felosztott játéktéren vagy táblán, korongokkal, golyókkal vagy bábuokkal játszott játékokat értik, mint például a sakk. Tágabb értelemben viszont ide sorolhatóak a dominók, a különböző geometriai formákat felhasználó tologató játékok is. Alkalmazásuk során a növendékek a táblajátékon keresztül képessé válnak a pontos, kitartó, fegyelmezett munkára, törekednek az önellenőrzésre és képesek lesznek várható eredmények becslésére.

IV. 5. 4. 9. Drámapedagógia

Lényegében a színjátszás tanulását jelenti, melynek célja az értelem, az érzelem, a fizikum, a jellem harmonikus és differenciált fejlesztése, amely elősegíti:

- a csoportban, közösségben tevékenykedő ember aktivitásának serkentését, ön- és emberismeretének gazdagodását,
- a fizikai képességek fejlesztésével a koordináció és koncentráció fejlesztését,
- a helyzetmeghatározási és döntési képességének erősödését,
- az alkotóképesség, az önálló, rugalmas gondolkodás fejlődését,
- az összpontosított, megtervezett munkához szokást,
- a testi, térbeli biztonság javulását, az időérzék fejlődését,
- a mozgás és a beszéd fejlődését, szép és kifejező voltának formálódását,
- hogy a résztvevők korának megfelelő formában viselkedési bátorságot, biztonságot nyújtsanak az élet sok területén (pályaválasztás, ügyintézés, családi, iskolai gondok stb.),

- hogy alkalom legyen a drámajátékban, a táncban a fellelhető öröm és szabadságélmény megtapasztalására,
- hogy a fiatakorúak egyénileg és csoportosan előadást tervezhessenek, létrehozassanak, illetve a létrejött előadást bemutathassák. A Debreceni Javítóintézetben alkalmazzák.

IV. 5. 4. 10. Bábjátszás

Szintén a Budapesti Javítóintézet részesíti előnyben. A vizuális nevelés egyik módja is egyben. A bábbal ugyanis olyat is el lehet játszani, amely más tevékenységi formák végzése közben rejtve marad. A bábozás fejleszti a fiatakorú megismerő tevékenységét, felkelti érdeklődését, motivációs erőt ad korábbi ismereteik rendszerezésére, valamint összehasonlításokra, véleményformálásra ösztönöz. A bábozással elfojtott vágyaikat, indulataikat élhetik meg, miközben erősnek, hatalmasnak, csodálatosnak, hősnek mutakozhatnak, de igazságot is szolgáltathatnak. A más körülmények között nem kimutatható negatív indulatok levezetődhetnek, feloldódás jöhet létre.

Nagyon sokféle fejlesztő és terápiás hatása van, így például: szövegolvasás-szövegértés, memorizálás, beszédkultúra, kézművesség, mozgáskultúra, koncentráció, tolerancia, közösségi élmények, sikerélmény.

IV. 5. 4. 11. Terápiás célú táncoktatás

A testi-szellemi és lelki nagykorúság elérésében segíti a táncot tanulókat. A tánc tanult mozgáskészség, melynek feltételei a motoros képességek, ezekkel kölcsönhatásban fejlődik, művelése pedig képességeket fejleszt. Az Aszódi Javítóintézet a táncitanításnál az alábbi módszereket alkalmazza: leírás, magyarázat, bemutatás, szemléltetés, vizuális ismeretnyújtás, gyakoroltatás, feldolgozás, előkészítő gyakorlatok végzése, improvizáció, a hibajavítás módszertana, ellenőrzés, értékelés.

IV. 5. 4. 12. Pszichodráma

A pszichodráma egyesíti magában mindazt, amire egy javítóintézetben lévő fiatalnak szüksége lehet, mert úgynevezett „akcióközpontú”: hiszen a beszédben való kifejezés a háttérbe kerül a játékok során. Általában egy valós, valamely csoporttag életében megtörtént, konfliktusos eseményből indul ki, majd továbbmegy új megoldási módokat keresve. Ez által a játék során olyat is megvalósítanak a növendékek, amit a csoporttag nem tett meg, csak szeretne volna megtenni. Így, hogy a játékba a többiek is bevonásra kerülnek, megtalálhatja az adott csoporttag a megoldási módokat. A játék során mindig instruálja a többieket: ki mit mondjon, vagy tegyen, közben pedig neki magának is bele kell élnie a történet többi szereplőjének helyébe magát. Ez a szerepcsere fejleszti az empátiáját. Az Aszódi Javítóintézet nevelői előszeretettel alkalmazzák.

IV. 5. 4. 13. Mozgáskotta

Az utolsó jó gyakorlat a mozgáskotta, amely az ezt alkalmazók szerint értékes segítség lehet a javítóintézetekben a sajátos nevelésű igényű, vagy akár a 12-14 éves növendékek célzott fejlesztésében is. A módszer nem csupán a mozgások térbeli és időbeli szerkezetére, valamint a teljesítményekre koncentrál, hanem a mozgásos tevékenységet megvalósító fiatalok személyiségének komplex fejlesztése is nagy hangsúlyt kap. Összességében a mozgáskotta módszer:

- új lehetőséget biztosít a hátrányok minél előbbi és nagyobb mértékű korrigálásához és kompenzálásához,
- sikerélményhez juttat,
- látványosan fejlődik a mozgáskoordináció, javul az állóképesség, a testtartás,
- lényegesen javul az önbizalom, a közösségbe való beilleszkedés, a kooperativitás.

IV. 6. A javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet

Mindenek előtt szükséges tisztázni, hogy azért döntöttem úgy, hogy a vonatkozó EMMI rendeletet jelen fejezetben, és nem a „A hatályos szabályozás” címűben említem meg, mert megítélésem szerint a nevelő célzat konkrét tartalmára kitérő, a dolgozat érdemi részét érintő, nem pedig általános elveket és szabályozást foglal magában. A következőekben kizárólag a releváns fejezeteket kívánom elemezni.

A rendelet mindjárt az 5. § (1) bekezdésében megfogalmazza ugyanis a javítóintézetek házirendjében lefektetendő szabályozást, mely egyúttal megadja a nevelés konkrét tartalmát is. Kitér tehát a napi- és hetirend végrehajtásával, valamint azzal összefüggésben: a tanulással és a szabadidő eltöltésével, a háló és az egyéb közös helyiségek takarításával, a ruházat, ágynemű tisztításával és javításával, a saját ellátást szolgáló tevékenységgel, a munkafoglalkoztatással és a javítóintézet környezetének - az önkiszolgáló tevékenység körébe nem tartozó - rendben tartásával kapcsolatos feladatokra; a fiatalok viselkedésére, továbbá a fiatalok egymással, a javítóintézet dolgozóival és a javítóintézet látogatóival szemben tanúsítandó magatartására; a fiatalok számára biztosított kapcsolattartás módjára; a kapcsolattartás ellenőrzésére; a fiatalok számára biztosított látogatás rendjére; a javítóintézetből való eltávozás és visszatérés rendjére, a javítóintézetben kívül töltött idő alatt követendő magatartási szabályokra; a vallásgyakorlásra; a panaszjog gyakorlásának módjára; a javítóintézetbe bevihető személyes használati tárgyak körére, tárolásának módjára és azoknak, valamint a javítóintézeti tulajdonnak a megbecsülésére és védelmére; a zsebpénz felhasználására; a ruházattal, ágyneművel való ellátásra; a tisztálkodási szerekkel való ellátásra; a dohányzásra; a zárt jellegű részleg működésének rendjére; a szabad levegőn való tartózkodásra; végül a sportolásra, szabadidős tevékenységekre vonatkozó előírásokra.

A rendelet 7. §-ának (2) bekezdése tartalmazza továbbá azt, hogy belső szabályzatban kell meghatározni a javítóintézetben ellátott fiatalok egészségügyi ellátására és a népegészségügyi feladatokra, biztonsági elkülönítésére, letétjének őrzésére, a tulajdonát képező ruhaneműk raktározására, munkafoglalkoztatására, és zsebpénzének kezelésére vonatkozó előírásokat is.

A rendelet 13. fejezete releváns még a dolgozatomból, mivel a „Gondozás, nevelés és felügyelet” címet viseli. Itt szabályozásra kerül az, hogy kiemelten foglalkozni kell az önellátásra való képesség fejlesztésével, a betegségmegelőzéssel, egészségmegőrzéssel és egészségfejlesztéssel, a lelki egészségfejlesztéssel és az egészséges táplálkozással, testmozgással, a családi életre, párkapcsolatra történő felkészítéssel, az alkoholfogyasztás, a dohányzás és a kábítószer-fogyasztás veszélyeivel, ezek megelőzésével, és a dohányzásról való leszokás támogatásával.

A rendelet a vallásgyakorlás jogát is tiszteletben tartja, amikor a 28. § (1) bekezdésében kimondja, hogy a javítóintézet elősegíti azt, hogy a fiatalok az általa választott vallást gyakorolni tudják, és a valamely nemzetiséghez tartozó fiatalok a javítóintézetben is megőrizhessék önazonosságukat, ápolhassák hagyományait, hozzájuthasson nemzetisége kulturális értékeihez.

Az EMMI rendelet 14. fejezete viseli az „Az oktatás és képzés” címet. Ennek keretén belül kifejti, hogy a javítóintézet az oktatás, képzés keretében elősegíti a fiatalok iskolai hiányosságainak pótlását, a megkezdett tanulmányai folytatását, és a munkaerő-piaci esélyeit növelő képzettség megszerzését. Kötelezettségként fogalmazza meg, hogy az alacsony iskolai végzettséggel nem rendelkező fiatalokat - ha tanköteles - be kell íratni általános iskolába, amennyiben pedig már nem tanköteles, de azt kéri, számára biztosítani kell, hogy részt vehessen általános iskolai oktatásban.

A rendelet a fogyatékos fiatalokra is tartalmaz rendelkezéseket, amikor kimondja, hogy számukra a fogyatékoságuk típusának megfelelő iskolai oktatást kell biztosítani, továbbá a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű, valamint a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő fiatalokat a tanulmányai során egyéni foglalkoztatás keretében is segíteni kell.

Annak a tanköteles fiataloknak, akik a tanítási év közben kerültek befogadásra, biztosítani kell, hogy a javítóintézetben végzett oktatásba haladéktalanul bekapcsolódhassanak.

Az általános iskolai tanulmányait már elvégzett fiatalok életkora, érdeklődési köre, képességei és egészségi alkalmassága figyelembevételével szakképzésbe kell bevonni.

Amennyiben a fiatalok a középiskolai tanulmányait még nem fejezte be, vagy középiskolai tanulmányokat kíván megkezdeni, kérésére biztosítani kell, hogy magántanulóként középiskolai tanulmányokat folytathasson akkor is, ha javítóintézeti nevelésére kerül sor.

A 15., az „Az önkiszolgáló tevékenység és a munkafoglalkoztatás” címet viselő fejezetben - mintegy a nevelési célzat részeként - kimondja a rendelet, hogy a javítóintézet úgy szervezi meg a fiatalok napi tevékenységét, hogy eleget tudjon tenni az önkiszolgáló tevékenység végzése iránti kötelezettségének. Kimondja továbbá, hogy a javítóintézet a munkafoglalkoztatás keretében az intézmény működési körén belüli munkavégzés, a más gazdálkodó szervezetnél történő munkavégzés, vagy a javítóintézet vállalkozási tevékenységében való részvétel lehetőségét biztosíthatja a fiatalok számára. A 32. § (4) bekezdésében, mintegy a Munka törvénykönyvének mintájára a munkafoglalkoztatás időtartamát is meghatározza, mely napi szinten a nyolc órát, heti időtartamát tekintve pedig tizenhat éven aluli fiatalok esetében a húsz órát, tizenhat éven felüli fiatalok esetében pedig a negyven órát nem haladhatja meg. Kiemeli továbbá, hogy a munkafoglalkoztatás során biztosítani kell a munkavédelmi és munkabiztonsági előírások betartását. A 32. § (6) bekezdésében meghatározza, hogy a fiatalok nem végezhet egészségre ártalmas munkát, és nem osztható be éjszakai munkára. A munkafoglalkoztatás során különös figyelemmel kell lenni arra, ha a fiatalok várandós, vagy ha a gyermekével együttes elhelyezésben részesül. A rendelet értelmében a fiatalok és törvényes képviselője közös kérelme, valamint a munkáltatónak a fiatalok alkalmazását vállaló nyilatkozata alapján a javítóintézet igazgatója engedélyezheti azt is, hogy a javítóintézetten kívül végezzen munkát, melynek engedélyezése esetén az igazgató előírja, hogy a fiatalok mennyi időt tölthet a javítóintézetten kívül, és milyen szabályokat kell betartania.

Jól látható az EMMI rendelet fenti rendelkezéseiből, hogy a javítóintézeti nevelésnek a fiatalok életének *valamennyi* területére ki kell terjednie. Olyan komplex ellátást kell biztosítania, melyet

alapesetben egyszerre csak több „intézmény” tud nyújtani: a család, az oktatási- illetve az egészségügyi intézmény, a munkahely, esetleg egy sportegyesület és még sorolhatnám. Látható tehát, hogy az államra milyen összetett és bonyolult feladat hárul a bűnelkövető fiatalkorúak nevelése, ellátása és gondozása terén.

IV. 7. Egy kiváló szakmai program

A fenti EMMI rendelet tükrében úgy gondolom, hogy szükséges itt állnia egy olyan Szervezeti- és Működési Szabályzatnak, mely példaértékkel szolgálhat akár a többi intézet, akár csak jelen szakdolgozat olvasói - és jómagam számára is.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Debreceni Javítóintézetének és az Emberi Erőforrások Minisztériuma Debreceni Javítóintézete Nagykanizsai Telephelyének az Emberi Erőforrások Minisztere által 2015. augusztus 26. napján kiadott Alapító Okirata 39341-1/2015 JISZOC. a módosításokkal egységes szerkezetbe foglaltan (a továbbiakban: Szervezeti és Működési Szabályzat, Szakmai Program) a II.2.2.4 fejezetében, a „Javítóintézeti nevelést végrehajtó részleg” cím alatt tartalmazza a konkrét szakmai programot. Ezen belül is meghatározza, hogy a fiatalkorúak az intézeten belül önálló munkaegységekbe tömörülnek, melyeket nevelési csoportnak hívnak, és melyekben maximum 12 fő helyezhető el. Tartalmazza a fiatalkorú levelezésére és az általa megjelölt személyekkel történő kapcsolattartásra vonatkozó szabályokat, továbbá a csomagküldésre- és fogadásra vonatkozó szabályokat. A nevelők jogkörébe tartozik a növendékek jutalmazása, pedagógiai célzatú figyelmeztetése és büntetése is.

A II.2.2.7 fejezet az „Oktatási-képzési egység” címet viseli, ezen belül is a II.2.2.7.1 számú alfejezet rendelkezik az oktatásról. Kimondja, hogy a javítóintézetben közoktatási intézményként funkcionáló iskola nincs, azonban az általános iskolai oktatásnak az ellátását, emellett lehetőség szerint a középiskolai oktatást, szakképzést külön szervezeti egységben valósítja meg. Ennek során az intézetbe érkező fiatalkorú tudásszintjét felméri, pótolják a hiányosságokat, emellett az intézet feladatát

képezi a fejlesztés, a felzárkóztatás, tanórai kereteken belül az osztályozóvizsgára való felkészítés, az előrehaladás, a vizsgáztatás megszervezése és lebonyolítása, a fiatalok értékelése, valamint a súlyos beilleszkedési-, magatartási- és tanulási zavarokkal és tanulmányi lemaradással küzdő fiatalok egyéni és kiscsoportos foglalkozás keretében történő fejlesztése.

Kiemeli továbbá a szakmai program azt is, hogy a javítóintézetben az oktatás nem a mindennapos iskolába járásra vonatkozó szabályok szerint szerveződik, hanem igazodik az intézményben elhelyezett fiatalok életkorához, személyiségéhez, értelmi és tudásszintjéhez és az intézetben tartózkodásuk időtartamához. Részletezi, hogy a javítóintézeti nevelést végrehajtó otthonban az oktatás tanítási évre tervezett. A tantestület a tanulókat tanulócsoportokba sorolja, melynek során a többéves tanulmányi lemaradást mutató fiatalokat felzárkóztató csoportokban, a tanulásban akadályozott, avagy a részképesség kieséssel vagy tanulási zavarral küzdő, analfabéta vagy fél analfabéta fiatalok felzárkóztatása pedig külön csoportokban történik. Osztályokban történik viszont azoknak az oktatása, akik elérik a dokumentált iskolai végzettségüknek megfelelő minimum követelményszintet.

Az intézet a saját iskolája alapfeladatának tekinti a tanulók fejlesztése és felzárkóztatása mellett a tanulmányi előmenetel segítségét is. Ennek érdekében a Debreceni Javítóintézet együttműködési megállapodást köt alapfokú- illetve középfokú közoktatási intézményekkel, illetve tartja a kapcsolatot a tanulók saját, külső iskolájával. A javítóintézeti nevelést végrehajtó részlegben lehetőség van a fiataloknak a külső iskolájukban letenni az osztályozóvizsgát. A javítóintézeti nevelésre utalt, az általános iskola 8. osztályával rendelkező fiatalok részére pedig engedélyezhető az, hogy középfokú tanulóikat külső, települési középfokú intézményben folytassák.

A szakmai program a „II.2.2.7.2 Munkafoglalkoztatás és Szakképzés” című alfejezetében rendelkezik arról, hogy a munkafoglalkoztatási és szakképzési feladatok ellátására az intézmény szakoktatókat, munkaoktatókat alkalmaz. Kiemeli, hogy valamennyi fiatalnak a beérkezését követően munkavédelmi, baleset- és tűzvédelmi oktatásban kell részt vennie, valamint, hogy a fiatalok nem végezhet egészségre ártalmas vagy éjszakai munkát. A javítóintézet növendékei részt vehetnek

szakképzésben is, egy külső szakképző intézménnyel együttműködve. A javítóintézeti nevelésre utalt fiatalok magatartásra, képességeikre vonatkozó megfelelő feltételek megléte esetén igazgatói engedéllyel külső szakképző intézménybe járhatnak. Az igazgató írja azt elő, hogy a fiatalok mennyi időt tölthet intézeten kívül, és milyen szabályokat kell a külső intézményben betartania.

A munkafoglalkoztatás keretében elméleti és gyakorlati oktatás is folyik, melynek keretében lehetőség van szakmai alapismeretek jártassági- és tanfolyami szintű elsajátítására is. Munkafoglalkoztatásban minden 14 évet betöltött javítóintézeti nevelésre utalt növendék részt vesz, iskolai végzettségtől függetlenül. A feladat ellátásához tanműhelyek állnak rendelkezésre. A munkafoglalkoztatás keretében végzett munkáért a fiatalokat díjazásban kell részesíteni. Naponta, személyenként értékelni is kell a munkát, ezen belül a díjazható munkaórák számát meg is kell határozni. A fiatalok szakmánként külön-külön jártassági- illetve tanfolyami vizsgát is tehet, amelyről tanúsítványt kap. A növendékek az intézet által kötött szerződés keretén belül saját maguk által vállalt munkát is végezhetnek. A fiatalok az intézet működési körén belül, de a tanműhelyeken kívül is foglalkoztathatóak. Az előzőeken túlmenően önkiszolgáló tevékenység keretén belül kötelesek részt venni önmaguk gondozását jelentő feladatokban és lakó-, illetve intézeti környezetük gondozásában, rendbetartásában, mely tevékenységeket díjazás nélkül végzik.

A javítóintézeti nevelését töltő fiatalok kivételes esetben más gazdálkodó szervezetnél is munkát vállalhat az igazgató külön engedélye, valamint a szülő/gyám kérelme és hozzájárulása alapján.

V. Néhány példaértékű jogeset

Úgy gondolom, hogy mivel bíróságon dolgozom, nem hiányozhat a szakdolgozatomból a gyakorlat sem. Ennek keretében a Miskolci Járásbíróságon dolgozó büntető bírók segítségét kértem, és kutatásaim során találtam három olyan ítéletet, melyben javítóintézeti nevelést rendelt el az adott bírói tanács, mint fiatalok bírósága.

V. 1. A nagyon fiatalkorú fiú rabló

A Miskolci Járásbíróság egy, 2014. december hónap 11. napján jogerőre emelkedett ítéletében a fiatalkorú vádlottal szemben *rablás büntettének* (Btk. 365. § (1) bekezdés a) pont) elkövetése miatt 3 évi javítóintézeti nevelést rendelt el, emellett megállapította, hogy a vádlott a javítóintézeti nevelés felének letöltése után ideiglenesen elbocsátható az intézetből, ha alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető. A vádlott bűnügyi őrizetben, majd előzetes letartóztatásban volt, *a 12. életévét igen, de a 14. életévét még nem töltötte be* az ítélet meghozatalakor.

A tényállás szerint 2013. júliusában a vádlott a gyermekkorú testvérével együtt bántalmazás kilátásba helyezésével megfenyegette a kiskorú sértettet annak érdekében, hogy adja át nekik kerékpárját, illetve az óráját. A sértett ennek nem tett eleget, minek következtében őt a vádlott és gyermekkorú testvére két oldalról közrefogta és elvették a zsebében lévő Samsung Galaxy Mini telefonját, 350.- forint készpénzét, majd a helyszínről elmenekültek. Ezzel a cselekménnyel a vádlott és a gyermekkorú személy körülbelül 30.000.- forint kárt okoztak a sértettnek. A telefont a vádlott és gyermekkorú társa 1.500.- forintért értékesítette ismeretlen személynek, mely összeget ezután közösen elköltötték. A kiskorú sértett a vádlott és a másik, gyermekkorú személy erőszakos, fenyegető fellépése miatt érzett félelmében hagyta, hogy az értékét elvegyék.

A vádlott magyar anyanyelvű, nőtlen személy volt, szülei külön váltan éltek, három testvére volt, akik közül 23 és 20 éves lánytestvérei laktak vele egy háztartásban, bátyja 23 éves volt akkor, aki börtönbüntetését töltötte. Édesapjával a kapcsolatot a vádlott nem tartotta, édesanyja és mostohaapja lakott még a családdal.

A fiataikorú átmeneti nevelésbe került még a vádemelést megelőzően, egyébként büntetlen előéletű volt az ítélet meghozatalakor, korábban vele szemben a 12. életévének betöltése előtt elkövetett, több rablás miatt azonban indultak eljárások, melyek gyermekkora miatt megszüntetésre kerültek.

A járásbíróság belefoglalta ítéletébe, hogy a vádlott enyhe fokban értelmi fogyatékos, gyengeelméjű volt, a nehezen kezelhető gyermek kategóriájába tartozott, azonban a bűncselekmény elkövetésekor rendelkezett a cselekménye következményeinek felismeréséhez szükséges büntetőjogi belátási képességgel, továbbá, hogy a terhére rótt cselekmény idején a cselekménye veszélyességének a felismerésére és a felismerésnek megfelelő magatartás tanúsítására is képes volt.

Az indokolásban a járásbíróság rámutatott arra, hogy a vádlott 2014. év január hónap 17. napján befogadásra került egy javítóintézetbe, ahol egy idő után az érték és normarendszert elfogadta, személyiségének fejlődése nagyon határozott ívű és folyamatos lett, pszichiáter is kezelte. Határozottan motiváltabb és szorgalmasabb lett ezáltal, magatartása kritikán aluli színtről sokkal inkább elfogadható színvonalú felé törekedett. Több alkalommal részesült dicséretben, illetve pedagógiai és korrekciós célzattal nevelőtanári figyelmeztetéseket, illetve megrovásokat, valamint egy alkalommal otthonvezetői figyelmeztetést és megrovást is kapott. E körben kiemelte a járásbíróság, hogy a vádlott rendkívüli éretlen személyisége - amely nagyon sok gyermeki vonást tartalmazott - fokozott figyelmet kapott a nevelési folyamaton és a gondozáson keresztül is a javítóintézetben. Alacsony intellektusa, fejletlen emocionális állapota, szocializációs lemaradásai miatt támogatásra és fejlesztésre szorult. Ennek eszköze az elfogadó, támogató légkör megteremtése volt.

V. 2. A szerhasználó fiú rabló

Jelen ítéletében a Miskolci Járásbíróság a fiataikorú (az ítélet meghozatalakor 16 éves) vádlottat bűnösnek találta *rablás büntetében* (Btk. 365. § (1) bekezdés a) pont, (3) bekezdés g) pont, azaz a bűncselekmény elhárítására idős koránál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett), valamint ezzel halmazatban *lopás vétségében* (1978. évi IV. törvény 316. § (1) bekezdés, (2) bekezdés

II. fordulat f) pont), melyért vele szemben 4 év javítóintézeti nevelést rendelt el. Szintén megállapította, hogy a vádlott a javítóintézeti nevelés felének letöltése után ideiglenesen elbocsátható az intézetből, ha alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető, továbbá beszámította a kiszabott javítóintézeti nevelésbe az előzetes fogvatartásban eltöltött időt.

A tényállás szerint a vádlott 2014. februárjában egy festékboltban nitrohígítót vásárolt, majd egy miskolci garázssornál „szipuzni” kezdett, melytől bódult állapotba került. Ekkor az 1926. évben született, idős sértett éppen ennél a garázssornál haladt el. A sértett idős koránál és betegségeinél fogva nehezebben mozgott, melyet a fiatalos vádlott is észlelt és elhatározta, hogy a sértettől pénzt szerez. Ennek érdekében odaszaladt hozzá, majd két tenyérrel a mellkasán meglökte, melynek hatására a sértett a földre esett. A földön fekvő sértett fejét, valamint bal oldali bordáit a vádlott több alkalommal megrúgta, miközben azt mondta a sértettnek, hogy: „Add ide a pénzt öreg, különben megdöglesz!”. Ezután a bántalmazás hatása alatt lévő sértett ruházatát a vádlott átkutatta, majd a sértettől 600,-Ft-ot elvett. A sértett mindeközben elővette a nála lévő zsebkést, aminek hatására a vádlott tovább kívánta bántalmazni a sértettet, azonban a sértett hadonászó mozdulata folytán a vádlott lábszárát a nála lévő késsel megkarcolta, minek következtében a vádlott elfutott a helyszínről. A vádlott bántalmazása folytán a sértett 8 napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett.

Az indokolásban a járásbíróság kifejtette, hogy a vádlott legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola 8 osztálya volt, az ítélet meghozatalakor is tanuló volt, jövedelme, vagyona nem volt. Büntetlen előéletű volt, azonban egy 1 éves próbára bocsátás hatálya alatt állt.

A fiatalos vádlott egyszülős családban élt, édesapja 10 éve elhalálozott, édesanyja pedig három gyermekét - köztük őt magát is - egyedül nevelte. A család nehéz anyagi helyzetben volt, jövedelmük kb. 150.000,- Ft volt, saját tulajdonú lakóingatlanral nem rendelkeztek. Az édesanya nevelési attitűdje szeretetteljes és megengedő volt, azonban ezt a gyermekek - köztük a fiatalos vádlott - ki is használták. A családban konfliktus volt arra tekintettel, hogy a vádlott szerhasználata miatt több

alkalommal kellett hozzá ügyeletet hívni. A család anyagi problémái miatt helyzetük hátrányosnak volt tekinthető, havi jövedelmük csak szoros beosztással fedezte megélhetésüket. A fiatalkorú ellen több eljárás indult már korábban, felügyelete nem a szükséges mértékű volt, szabálytudata kialakulatlan, nem rögzült benne a helyes erkölcsi értékrend és a társadalmi elvárásoknak való megfelelés, azonban átlagos serdülőnek volt tekinthető korosztályára jellemző személyiségjegyekkel együtt, amelyeket viszont a szülő már nem volt képes kezelni.

V. 3. A zsaroló lány

A 2016. június hónap 10. napján jogerőre emelkedett ítéletében a Miskolci Járásbíróság az - akkor - 17. életévében járó fiatal lány vádlottat bűnösnek találta *zsarolás büntetében* (Btk. 367. § (1) bekezdés, (2) bekezdés b) pont, azaz súlyos fenyegetéssel elkövetett), mely cselekmény elkövetéséért 1 év javítóintézetni nevelést rendelt el, egyben megállapította, hogy a vádlott a javítóintézetni nevelésből ideiglenesen nem bocsátható el.

A tényállás szerint 2015. áprilisában a kiskorú sértett bement a Miskolc, Szinvapark bevásárlóközpontba, ahol leült egy padra. Odament hozzá a fiatalkorú vádlott és társa, leültek mellé és szóba elegyedtek vele, majd a fiatalkorú vádlott megkérte a sértettet, hogy hadd próbálja fel a Nike Air Max cipőjét, aki átadta azt. A fiatalkorú vádlott elmondta, hogy 10.000.- Ft-ért megvenné a cipőt. A sértett ebbe nem egyezett bele, és vissza is kérte a cipőjét. A vádlott ekkor azt mondta a sértettnek, hogy menjenek a WC-be, és „bokszoljanak a cipőért”, illetve ha a sértett nagyobb üt, akkor visszaadja neki a cipőt. A sértettben ekkor már félelmet keltett a fiatalkorú vádlott fenyegetése, aki folyamatosan kérte a vádlottat, hogy adja vissza a cipőjét, aki ennek változatlanul nem tett eleget, és azt mondta a sértettnek, hogy lemennek a társával a Szinvapark mellé cigarettázni, addig hadd legyen rajta a cipő. Innen azonban a vádlott és társa gyalogosan elindultak a Selyemrét irányába, őket a sértett is követte, és folyamatosan, továbbra is kérte vissza a cipőjét. A vádlott és társa ezt követően a Selyemrétnél beszálltak egy autóba, azonban a sértett kinyitotta annak ajtaját és még mindig követelte vissza a cipőjét. A fiatalkorú és társa ekkor kiszálltak a kocsiból, majd a vádlott elkezdett kiabálni a sértettel,

hogy „takarodjon onnan”, mire a sértett azt válaszolta, hogy addig nem megy el a helyszínről, amíg nem kapta vissza a cipőjét. A vádlott ekkor megtépte a sértett haját, majd elengedte, és azt mondta neki, hogy úgyse fogja visszakapni a cipőjét, ne menjen utánuk. Ezen kívül azzal is fenyegette a vádlott a sértettet, hogy szerencséje van, hogy a ház előtt vannak, mert megverte volna, ha nem ott álltak volna. Azzal is fenyegette továbbá, hogy megfejelem, ha nem távozik onnan a sértett, illetve, hogy ne merje hívni a rendőrséget, mert úgyis megtalálja őt. Ezt követően a vádlott a helyszínről a sértett cipőjével együtt eltávozott. A cselekménnyel okozott kár 16.500.- Ft volt, a sértettnek a bántalmazása során orvosilag értékelhető sérülése nem keletkezett.

A fiatalos vádlott az ítélet meghozatalakor hajadon családi állapotú volt és egy kiskorú gyermek édesanyja, aki állami gondozásban volt. Legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola 7 osztálya volt, jövedelme, vagyona, tartozása nem volt, előélete büntetlen. Nem szenvedett a cselekmény elkövetésekor az elmeműködés olyan kóros állapotában, amely a cselekménye következményeinek felismerésében, vagy abban, hogy a felismerésnek megfelelően cselekedjen akadályozta vagy korlátozta volna, azonban sodorható, befolyásolható személyiség, súlyos kötődési zavarokkal, de ez még korlátozó tényezőként sem volt figyelembe vehető.

V. 4. Milyen következtetés vonható le a fenti jogesetekből?

Igaz ugyan, hogy a fenti három jogeset rövid elemzéséből nem lehet messzemenő következtetéseket levonni a fiatalos bűnözése tekintetében, az azonban elmondható, hogy az általuk elkövetett bűncselekmények nagy része nagyon elleni, ezen belül is erőszakos (rablás, zsarolás).

Nagyon beszédes az a szakdolgozat témája szempontjából, ami a környezettanulmányban megállapításra került az első számú ítélet indoklásában: a fiatalos személyisége, szorgalma, viselkedése az intézeti nevelés hatására észrevehetően javult, több nevelői figyelmeztetést követően ugyan, de a végkövetkeztetésben is megtalálható, hogy az elfogadó, támogató légkör nagyon hozzájárult a pozitív irányú változáshoz. Vélhetően az erősen magatartászavaros és nagyon fiatal

vádolt a saját családjába történő visszahelyezés után - ha nem töltött volna el bizonyos időt a javítóintézet falai között - újabb bűncselekményt követett volna el, illetve személyisége tovább fejlődött volna, ám rossz irányba.

Ebből is látható, hogy a „szigorú szeretet” elve mennyire eredményes.

VI. Zárszó, összegzés

Szarka Attila szerint - ahogyan már korábban is idéztem - a javítóintézet amolyan Janus-arcú intézmény, mert „... kultúrvilágában a kényszer mechanizmusai mellett a gyermek iránti együttérzés, segítőkészség és szeretet is megnyilvánulnak.”

A korábbiakban hivatkozott EMMI rendelet igen részletes, minden területre kiterjedő szabályozásából kiderül, hogy a jogalkotó a lehető legrészletesebben kívánta szabályozni a nevelés tartalmát akkor, amikor az intézetek szervezeti és működési szabályzatának, avagy szakmai programjának a kötelező tartalmát is meghatározta.

Ha átgondolom a fiatalkorúak szempontjából az ítélezés menetét, - tekintve, hogy bírósági titkár vagyok és meglehetősen sok olyan büntető ügy tárgyalását hallgattam már végig, ahol fiatalkorú volt a vádlott - azt kell mondjam, hogy az ítélező bírák kellően érthetően, a fiatalkorú személyiségének és érettségi szintjének megfelelően folytatják le a büntetőeljárást: ekként hallgatják ki őket, így fogalmazzák meg az ítéletet, és ha bármilyen kérdésük merül fel a bírósághoz, arra is türelmesen és világosan adják meg a választ.

Tekintettel azonban arra, hogy a fiatalkorú vádlottak ügyeit tanácsban eljárva kell tárgyalni, ahol az egyik ülnöknek pedagógusi végzettséggel kell rendelkeznie, javasolnám, hogy ez a pedagógus ülnök a saját szakmája szempontjából is indokolja az ítéletet, hiszen ez nagyban megkönnyítené a javítóintézetben alkalmazott nevelők dolgát.

Továbbá kiemelném, hogy valóban igaz ugyan, hogy a fiatalkorúak büntetései tekintetében a szabadságvesztéssel nem járó szankcióknak meg kell előznie a szabadságvesztéssel járóakat, azonban én mégis úgy gondolom, hogy sok esetben attól a tényről, hogy a javítóintézeti nevelés szabadságelvonással járó intézkedés, el kellene tekinteni - a fiatalkorú érdekében. A nevelési célzat elsődlegességét kellene szem előtt tartani, valamint azt, hogy a fiatalkorú vádlottnak sokszor ez szolgál inkább előnyére, mint bármely más intézkedés vagy büntetés. Ezen túlmenően, vannak olyan esetek, amikor a családba való visszakerülése sokkal hátrányosabban hat a személyiségére, mint a szabadsága elvonásával járó javítóintézeti nevelés, ahol nyugodt légkörben, nevelő-tanító célzattal viseltetnek iránta.

A javítóintézeti nevelést - mint ahogy egyetlen más büntetőjogi szankciót sem - nem lehet utópisztikus szemlélettel vizsgálni. Azonban tény, hogy nagyon sok fiatalkorú például soha nem végezte volna el a 8 osztályt, ha nem kerül az intézet falain belülre. Persze ez nem azt jelenti, hogy az általa elkövetett bűncselekmény ezzel igazolva van. De van olyan is, aki a javítóintézetben tanult meg mosni, takarítani. Sok nevelt az életmódjába bevitt rendszerességgel gyarapodott, amit a különböző programok, elfoglaltságok teremtettek meg számára. Sok fiatalkorú olyan pszichés támogatást, bátorítást kapott, melyet otthon a családjától, vagy a barátaitól sosem várhatott el.

A büntetőjognak ez a speciális, a pedagógiával ötvözött területe a fiatalkorú bűnelkövetők részére egy kiváló jogintézmény, amely építi, formálja, reszocializálja őket, családot és barátokat nyújthat nekik, és megmutathatja, hogy úgy is lehet élni és a társadalomban tevékenykedni, ahogy ott láthatják és megtanulhatják.

Egyetlen kifejezéssel élve: komplex, a külvilági élet valamennyi szegmensének megéléséhez, valamint a boldoguláshoz való hozzásegítéssel *esélyt ad* számukra egy jogkövető, értékes, tartalmas életre. Ha ők is így akarják.

Felhasznált irodalomjegyzék

- (A szerző(k) nem került(ek) feltüntetésre) A javítóintézeti nevelésről, in: Statisztikai tükör, 2014. évfolyam, 99. szám
- B. Aczél Anna: A gyermek és fiatalkorú elkövetők integrációjának jövője a helyreállító igazságszolgáltatás szellemében a javítóintézeti tapasztalatok alapján http://bunmegelozes.easyhosting.hu/szakmai/aa_tanulmany.doc., letöltés ideje: 2017. 03. 30.
- Dr. Burus Renáta: Kit és mit javít a javító? (A fiatalkorúak javítóintézeti nevelésének egyes kérdéseiről alapjogi aspektusból), in: Ügyészek Lapja, 2008. évf., Különszám
- Emberi Erőforrások Minisztériuma Debreceni Javítóintézete és az Emberi Erőforrások Minisztériuma Debreceni Javítóintézete Nagykanizsai Telephelye Szervezeti és Működési Szabályzat (Az Emberi Erőforrások Minisztere által 2015. augusztus 26. napján kiadott Alapító Okirat 39341-1/2015 JISZOC. módosításokkal egységes szerkezetbe foglalva) 2016., hatályos: 2016. február 01.-től, http://www.dji.hu/2017-ben_tortent.html, letöltés ideje: 2017. 04. 03.
- Fliegauf Gergely: Fiatalkorú fogvatartottak a börtönben: kognitív és kriminálpszichológiai megfontolások, in: Belügyi Szemle, 2014. évf. 2. szám
- dr. Hatvani Erzsébet - Dr. Hegedűs Judit, PhD: Tapasztalatcsere valamennyi hazai javítóintézetben, a hazai bevált gyakorlatok összegyűjtése és tanulmányban történő bemutató elemzése, 2015., http://www.dji.hu/Szakmai_tev/Standardizalas_dokumentumai/7_Jo_szakmai_gyakorlatok_bemutatasa.pdf, letöltés ideje: 2017. 04. 03.
- Hegedűs Judit: Gyermeksorsok, életutak a javítóintézet világából, Gondolat Kiadó Budapest, 2010.
- Kerecsi Klára: Büntetve gondozni? A javítóintézeti nevelés helye a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerében, in: Esély, 2007. 18. évfolyam, 3. szám
- Schwarzenberger Hanna: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása, in: Belügyi Szemle, 2011. évf., 11. szám

- Szarka Attila: Valami nevelés-féle..., 2010. http://www.aszod-afi.hu/szakmai_anyagok.html,
letöltés ideje: 2017. 04. 04.

Felhasznált jogszabályok jegyzéke

- A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikk
- A fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. törvényerejű rendelet
- A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- a javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I. 14.) EMMI rendelet 26. § (2) bekezdés